

ERIC HOBBSBAWM

**AGE OF EXTREMES. THE SHORT TWENTIETH
CENTURY, 1914–1991**

(A szélsőségek kora. A rövid huszadik század, 1914–1991)

London, Michael Joseph, 1994. 627 p.

Eric Hobsbawm könyve a londoni 1994. őszi könyvpiac egyik kiemelkedő érdekessége és sikere. Csaknem minden napi-, heti- és havilap ismertette. The Times cikkírója, a nálunk is jól ismert professzor, Norman Stone, a lap október 27-i számában úgy ír a könyvről, hogy „a mi veterán marxista történészünk, Eric Hobsbawm becsületes beszámolót írt arról, hogy az ő szempontjai szerint hol történt a hiba” (What went wrong). A többi között azt is hozzáteszi: hogy megértsük a könyvet, tudnunk kell alapvető tényeket századunkról.

Nos, mint annyiszor az életben, az idősebbek itt előnyben vannak. Ki ne tudna az első világháború előtt, alatt és után született generációk tagjai közül az első világháborúról, a gazdasági világválságról, Hitler hatalomra jutásáról, a chamberlaini békéltető politikáról, Sztálinról, a második világháborúról, a hidegháborúról és így tovább. Persze a fiatalabb generációk sorában már bőven akadnak, akik nem hallottak Mussoliniról, Pétainról vagy Willy Brandtról, de tudomásul kell vennünk, hogy a történettudományi művek olvsóinak a száma világszerte zsugorodik. A 75 éves Hobsbawm, aki végigélte az említetteket, központi kérdésként tag-

lalja a század valóban legfontosabb kérdéseit: hogyan ment végbe a kapitalizmus nagy válsága az 1930-as és nagy megújulása az 1950-es években, s került ismét zavarba ejtően lehetetlen helyzetbe az 1970-es években. Másfelől mi történt a kommunizmussal, más lett volna, ha nem a Szovjetunióban kísérlik meg gyakorlati megvalósulását, lesz-e a kínai kommunizusból egy olyanfajta nagy gazdaság, amelyet Lenin az 1920-as években a NEP-pel elérni remélt. Természetesen Hobsbawm, mint csaknem minden ésszel és karakterrel megáldott 20. századi történész, aki a szocializmus oldalán állt, szenvedélytől és minden kisserűségtől mentesen vizsgálja, hogyan vezetett az út a szocializmus válságáig, s mi a kiút politikailag és gazdaságilag. Könyve nem marxista teleológia, dialektika, hanem módszertanilag marxista, teljességre törekvő, a világot, a válságokat teljes összefüggésükben kereső munka, amelyben minden mindennel összefügg. A könyvben minden szerepel, ami az élet valóságában és összetettségében megvan: háború, politika, gazdaság, társadalmi osztályok és egyének, a kultúrák sokfélesége és okozatai különbözősége, de olyan rálátással és összefüggések bemutatásával, amelyet egy hosszú és érdekes életű, rendkívüli képességű történész képes megjeleníteni.

Az *Age of Extremes* tulajdonképpen a negyedik kötete Eric Hobsbawm négy kötetre tervezett, a modern világot tanulmányozó és feldolgozó munkájának. Az előző három kötet a „hosszú 19. századot” vizsgálta a francia forradalom kezdetétől az első világháború kitöréséig. Hobsbawm maga hívja fel a figyelmet arra, hogy míg az előző kötetek kizárólag a történész termékei, ez a mű, a 20. század története az ő saját története is. Nézetei, ítéletei életéből és nem tudós mivoltából fakadtak. Mint megjegyzi: nemcsak hivatásos történészi minőségben írta könyvét.

Hobsbawm életéről, jelleméről a következőket kell tudni. Igazságszeretete és a társadalmi kisémmizettek iránt érzett felelősségérzete a baloldalra állította. Lojalitása végleges és nem egyezkedő, de nem kritikátlan. A nemzetközi kommunizmus és a Szovjetunió által elkövetett hibák és bűnök iránt nem elnéző, de nem ellenséges, hanem értelmező. A személyek megítélésében is a komplexitások és összevetések mestere. Lenin szentinte a realista, a világos gondolkodás embere, Hruscsov „a csodálatosan durva gyémánt”, Kennedy a század „leginkább túlbecsült amerikai elnöke”.

A könyv részben önéletrajzi. Családjáról számtalanszor anekdotikus formában szól. Saját életútja magyarázatául körképet kapunk az 1930-as évek Németországról és Spanyolországról. Úgyszintén magyarázatot kapunk arról is, hogyan lett a történész jazzkritikus és írt időtálló könyvet – számos ismertetés mellett – a jazzről (*The Jazz Scene*. 1959).

A könyv 1991-gyel zárul, és azt az üzenetet hordozza, hogy bár a modern kapitalizmus államközi jellege hihetetlenül hozzájárul produktivitása lehetőségeihez, elveszítheti az emberiség által eddig létesített ellenőrzést, s nagy bőséget és nagy nélkülözéseket teremt anélkül, hogy a nyomort kisebbítené. Ahogyan közelünk a századvéghez, az egyensúlyt tovább veszélyeztetik környezetvédelmi és népességi problémák. A könyvet egyik értő ismertetője a *The Times Literary Supplement* 1994. október 27-i számában úgy jellemezte, mint „rendkívül értelmes művet, amelyet nemcsak a történész éleselméjűsége és hozzáértése jellemez, hanem igen éles eszű megfigyelések és áttekinthető stílus teszi rendkívül olvashatóvá. Szellemesen és eleganciával íródott”. Az ismertető, az oxfordi St. John's College tanára, Ross McKibbin reméli, hogy Eric Hobsbawmnak igaza lesz: a rövid 20. század véget ért.